

Swarzędzki alfabet historyczny Antoniego Kobzy

Gortatowo

(fragmenty)

Gortatowo leży przy północno-wschodnich granicach Swarzędza, na lewym brzegu rzeki Cybiny i liczy 605 mieszkańców (2015 r.).

Nazwa wsi ma charakter dzierżawczy i pochodzi od niemieckiego imienia Gothard, który prawdopodobnie zakładał wieś lub był jej właścicielem. Została ona adoptowana do języka polskiego i stąd najpierw forma *Gotartowo*, a następnie *Gortatowo*. Na niektórych mapach nazwa występuje w postaci żeńskiej: *Gurtatowa* oraz *Gortatowa*...

Wieś i jej właściciele do upadku Rzeczypospolitej w 1795 r.

Gortatowo było pierwotnie własnością rycerską. Najstarszy dokument, w którym wymieniona jest wieś został sporządzony w 1353 r. i zawiera umowę handlową zawartą między Mikołajem a Maciejem. Kontrakt stwierdza, że właściciel wsi Mikołaj sprzedaje Maciejowi sołectwo w Gothartowie i określa jego przywileje, kmieci tam mieszkających i nowo osadzanych.

...Drugim znanym z imienia właścicielem wsi według dokumentu z 1370 r. jest Wojciech. W 1380 r. kolejny dziedzic Gortatowa, którym był kasztelan ostrowski Mikołaj, oddał wieś w zamian za Jurzykovo (obecnie Jerzykovo k. Pobiedzisk) z młynem Andrzejowi z Siernicza Wielkiego – kupującemu majątek w imieniu i dla kapituły katedry poznańskiej. Z nowo nabytej przez kapitułę wsi przeznaczono 2 grzywny rocznie na altarię św. Bartłomieja Apostoła i Jerzego Męczennika ufundowanej w katedrze poznańskiej.

...Od tej pory Gortatowo było wsią należącą do kanoników kapituły katedralnej

0 1 2 3 cm

Odłupek krzemienisty z epoki kamienia znaleziony w okolicy wsi.
(fot. Maciej Stefan)

Stodoła z XIX wieku budowana w technice szachulcowej. (fot. Antoni Kobza)

w Poznaniu, jako wieś zwana prestymonium. Zgodnie z panującymi wówczas zasadami, kapituła oddawała wieś w dzierżawę swoim kanonikom lub osobom świeckim na okres najczęściej kilku lat (rzadziej na jeden rok). Co pewien czas kapituła poznańska przeprowadzała wizytacje prestymoniów.

...Wizytacja przeprowadzona w 1500 r. stwierdziła, że w Gortatowie znajduje się 12 łąnów należących do kmieci, ale z tego 6 łąnów jest opustoszałych i nie uprawianych od dawna. Z jednego łąnu chłopci płacą po 20 gr. czynszu oraz po 2 koguty i 20 jaj. Sołectwo posiada 2 łąny i jest częściowo uprawiane przez kmieci, którzy płacą regensowi z tego tytułu niewielki czynsz. We wsi jest folwark regensa także o powierzchni 2 łąnów, który kmieci uprawiają tylko częściowo. Dom re-

W 2018 roku przypada 380-lecie lokacji Swarzędza... A przecież bogatą i barwną historię mają też okoliczne miejscowości. Z tej jubileuszowej okazji kontynuujemy cykl artykułów o historii ziemi swarzędzkiej. Ich autorem jest pan Antoni Kobza, są fragmentami obszernego, przygotowywanego do druku opracowania pt. „Dzieje wsi okolic Swarzędza. Szkice do historii powiatu poznańskiego”.

Tym razem: Gortatowo.

gensa, jego stodoła, spichlerz i stajnia oraz ploty dworu i sadu wymagają naprawy. Do wsi należą niewielkie łąki dające zaledwie i stóg siana.

...W 1509 r. ponowna wizytacja wsi odnotowała, że kmieci posiadają 12 półłanów, z tego 5 łąnów jest osiadłych. W dalszym ciągu każdy płaci czynsz po 20 groszy, 2 koguty i 30 jaj. Folwark regensa o powierzchni 2 łąnów uprawiają w całości kmieci. Regens wybudował dwór, który posiada jedną izbę i dwie komory. We wsi są nowo założone 4 stawy rybne.

...Nie są bliżej znane wydarzenia dotyczące bezpośrednio Gortatowa w XVII wieku. Należy przypuszczać, że w wieku wojen, Gortatowo – podobnie jak inne wsie tego regionu, także przechodziło upadek spowo-

Fragment mapy z 1893 r. z Gortatowem i zaznaczoną Kapelą (Cap.) oraz Hubami (na prawo od wsi).

dowany potopem szwedzkim i przemarszami wojsk. Przejawiał się on głównie w tym, że kraj się wyludnił, a ci, którzy przeżyli wojnę oraz zarazy i głód często samowolnie zmieniali miejsce zamieszkania, szukając lepszych warunków życia u innego właściciela ziemskiego.

...Nieliczne, pojedyncze wiadomości dotyczące wsi pochodzą z XVIII wieku. Na przykład z zapisu w Kronice Reformatów Poznańskich wynika, że w Gortatowie przebywał jakiś czas Józef Pawłowski - biskup sufragan i wikariusz generalny w Poznaniu. We wsi musiał więc znajdować się dwór pełniący rolę rezydencji dostojnego gościa.

Ks. Biskup, prawdopodobnie od dłuższego czasu chory, przebywał w Gortatowie do swojej śmierci w dniu 9 września 1759 r. i został pochowany w grobowcu kolegiaty św. Marii Magdaleny w Poznaniu, której był proboszczem od 1753 r.

Pod władzą pruskiego zaborcy

...W wyniku drugiego rozbioru Rzeczypospolitej (1793 r.) Wielkopolska została wcielona do królestwa pruskiego. Wszystkie majątki klasztorne i biskupie oraz prawie wszystkie kościelne zostały odebrane ich dotychczasowym właścicielom. Wsie klasztoru cysterek w Owińskach, biskupa i kapituły katedralnej leżące na terenie obecnej gminy Swarzędz oddano pod zarząd państwa w ramach tzw. ekonomii poznańskiej. Niektóre z nich niemal od razu sprzedano za bezcen nowym właścicielom wywodzącym się z Niemiec.

...W latach 1832–1836 w Gortatowie przeprowadzono uwłaszczenie chłopów poprzez separację gruntów i regulację wzajemnych zobowiązań właściciela wsi i jej mieszkańców posiadających samodzielne gospodarstwa rolne.

...Po śmierci Emila Röstel majątek stał się własnością wdowy, a zarządzany był przez Ernsta Neumanna. Od niej Gortatowo zakupił w 1893 r. Antoni Gintrowicz z Buku za 180 tysięcy marek. Był on dość aktywnym

członkiem swarzędzkiego kółka rolniczego, w którym pełnił nawet w latach 1894–1895 funkcję wiceprezesa. Prawdopodobnie Gintrowicz zlecił wybudowanie dworu opodal zabudowań folwarcznych w Gortatowie.

...Gortatowskie Huby zamieszkiwały początkowo niemal wyłącznie niemieckie rodziny. Wyłom w tej rzeczywistości uczynił Piotr Ślifiński, który już w 1887 r. sprzedawszy swoje gospodarstwo w Jan-kowie, odkupił od pewnego niemieckiego rolnika kompletne gospodarstwo z ziemią o pow. 45 ha (lub 42 ha) właśnie na gortatowskich Hubach. Był on pierwszym polskim rolnikiem w tej części wsi.

W końcu XIX w. oprócz Ślifińskich gospodarzyli w Gortatowie jeszcze inni stosunkowo zamożni rolnicy narodowości polskiej: Piotr i Wiktoria Matuszakowie, Walenty i Marianna Ratajczakowie, Andrzej i Anna Gajewscy, Andrzej i Stanisława Fuchsowie, Franciszek i Marianna Durkowie (Durek), Jan i Cecylia Frąckowiakowie oraz Józef i Marianna Polanowsy. Było ich jednak zdecydowanie

mniej niż niemieckich zamożnych gospodarzy, choć warto pamiętać, że jeden z Polaków był szczególnie zamożny. Stanisław Frąckowiak posiadając duże gospodarstwo w Gortatowie, w maju 1903 r. kupił jeszcze od Domu Bankowo-Komisowego „Drwęski i Langner” w Poznaniu folwark w Łowęcinnie. Było to około 300 mórg ziemi (ok. 75 ha) z zabudowaniami gospodarczymi, które wcześniej należały do Stanisława Palacza.

Historia najnowsza

...Wybuch II wojny światowej i początek okupacji był dla wielu rodzin początkiem cierpienia i poniewierki. Nazwę Gortatowo okupant hitlerowski zmienił na Ebersbach. Rodzina Partyków została wywieziona do Generalnego Gubernatorstwa. Wspominają oni z wdzięcznością pomoc tamtejszej ludności, dzięki której dotarli do krewnych w okolicy Sandomierza.

...Władysław Przepióra (syn Józefa), żołnierz polskiej armii wrzesniowej dostał się w okolicy Lwowa do niewoli sowieckiej. Wraz z innymi polskimi jeńcami został później przez Rosjan przekazany Niemcom i trafił do niemieckiego obozu jenieckiego. W tym czasie jego rodzina w Gortatowie została przez władze okupacyjne wypędzona z własnego domu i gospodarstwa.

...Pierwszym powojennym sołtysiem został Władysław Przepióra piastujący funkcję przez 20 lat. Po nim nastąpił Stanisław Bernat (jedna kadencja) i kolejni: Władysław Jędrzejczak, Janusz Burzyński (1990–1994), Henryk Wojkiewicz (1994–2002), Sabina Sobczak (2002–2006), Małgorzata Molik (2006–2014) i Filip Molik od 2014 r.

Fragment doliny Cybiny pod Gortatowem. (fot. Antoni Kobza)